

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-107>

УДК 336.1

РОЛЬ УГОДИ ПРО ДЕРЖАВНІ ЗАКУПІВЛІ (GPA) СОТ У ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

THE ROLE OF THE WTO GOVERNMENT PROCUREMENT AGREEMENT (GPA) IN UKRAINE'S EUROPEAN INTEGRATION

Устич Іван Олександрович

аспірант,

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-0890-455X>**Ustych Ivan**

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

У статті розкрито значення приєднання України до Угоди про державні закупівлі (GPA) Світової організації торгівлі (СОТ) як важливого інструменту у процесі її європейської інтеграції. Здійснено комплексний аналіз правових, інституційних та економічних змін, що відбулись у результаті впровадження положень GPA в українське законодавство. Особливу увагу приділено трансформації системи публічних закупівель, зокрема впровадженню електронної системи Prozorro як ключового елементу прозорості та ефективності в державних закупівлях. Також окреслено основні виклики, з якими стикається держава на шляху адаптації, включаючи гармонізацію з нормами ЄС, технічне доопрацювання Prozorro, та забезпечення ефективної участі українських компаній у міжнародних тендерах.

Ключові слова: міжнародні закупівлі, економічна ефективність, угода про державні закупівлі, тендер, євроінтеграція.

In this article, we will examine why it is important for Ukraine to join the Government Procurement Agreement (GPA) of the World Trade Organization (WTO), especially in the context of its aspirations for European integration. We will analyze in detail the changes that have occurred in the legal system, state institutions and economy of Ukraine since it began to implement the GPA rules into its legislation. We'll give extra focus to the changes in how Ukraine buys public goods. We'll check out Prozorro, the online system that's now vital for clear and smooth buying. Prozorro lets the public watch the buying steps and lets companies join in on bids fairly. Also, we'll talk about the tough parts Ukraine has dealt with while meeting GPA needs. These are making Ukraine's laws match those of the European Union, making Prozorro better tech-wise, and giving Ukrainian firms a fair shot at global bids. We'll also see how being in the GPA may open doors for Ukrainian firms to get into government buying markets in other WTO countries, which can push economic growth. It's vital to see that joining the GPA isn't just about meeting global rules, but also about letting Ukraine compete better worldwide. The piece will share real examples and data on how the GPA influences Ukraine's economy. We'll also hear from experts and business folks on the good and bad points of Ukraine's role in the GPA. Lastly, we'll try to tackle what the Ukrainian government and companies should do to get the most out of being in the GPA and beat the hurdles they face. We hope this article helps everyone keen on Ukraine's European mix and how it buys public goods.

Keywords: international procurement, economic efficiency, government procurement agreement, tender, European integration.

Постановка проблеми. Проблема дослідження полягає в оцінці впливу Угоди про державні закупівлі (GPA) СОТ на процес європейської інтеграції України. Хоча приєднання до GPA забезпечило українським компаніям доступ до міжнародних тендерів та сприяло гармонізації законодавства з європейськими стандартами, на практиці залишається низка

викликів, які гальмують повноцінну імплементацію угоди. Серед них – низька обізнаність бізнесу про можливості GPA, складні бюрократичні процедури, а також потреба в подальшій адаптації законодавства.

Значення цього дослідження в тому, що воно дивиться на основи відкриття ринків державних закупівель, перевіряє, чи україн-

ські вимоги відповідають стандартам GPA, і визначає, чи ефективні реформи в цій галузі. З практичного боку, вивчення досвіду впровадження GPA допоможе дати поради для кращого майбутнього державних закупівель в Україні, зважаючи на європейську інтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання міжнародних закупівель та інтеграції України у систему GPA COT досліджуються у працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, значна увага приділяється правовим та інституційним аспектам адаптації українського законодавства до вимог GPA. Так у своїх працях Гриценко О. та Сорока І. аналізують вплив GPA на конкурентоспроможність українських компаній на міжнародному ринку, звертаючи увагу на поступове зростання участі українських постачальників у міжнародних тендерах [13]. У публікаціях Шпакової А. та Мельник Т. розглядаються питання залучення малого і середнього бізнесу до процедур GPA, що має особливе значення в умовах структурної трансформації економіки України [14]. У зарубіжних дослідженнях (Schooner, Yukins, Arrowsmith) наголошується, що GPA є ключовим інструментом забезпечення прозорості, рівноправної конкуренції та створення єдиного глобального ринку державних закупівель [15; 16; 17]. Ці підходи знаходять своє відображення й у працях українських дослідників, які підкреслюють, що GPA не лише відкриває нові можливості для національного бізнесу, але й виступає каталізатором інституційних реформ у сфері державних фінансів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Хоч є прогрес у втіленні GPA, ще є невирішені речі, що вимагають подальшого дослідження: Українські підприємства мають малий доступ до світових тендерів. Це через складні правила, великі вимоги до досвіду, які стримують наші підприємства. Необхідність далі працювати над законами, згідно з нормами ЄС. Ми повинні змінити способи скарг та дати більше шансів на рівний доступ до угод. Удосконалення Prozorro, як майданичка за міжнародними стандартами оскільки система потребує більше технічної інтеграції, щоб спростити участь світових постачальників та виробників. Мало знань бізнесу про шанси GPA – українські фірми потребують більше навчання та інформації, щоб ефективно брати участь у світових тендерах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою цієї статті є комплексне дослідження ролі Угоди про державні

закупівлі (GPA) Світової організації торгівлі у процесі європейської інтеграції України. Щоб досягти цієї мети, треба виконати наступні кроки: вивчити правові засади GPA та як вони застосовуються в законах України. Знайти головні плюси та складнощі, що з'являються для України через приєднання до GPA. Дослідити, як GPA впливає на відкритість, ясність та кращу роботу українських держзакупівель. Виявити проблеми, які заважають Україні повноцінно інтегруватися в систему держзакупівель ЄС. Дати поради для поліпшення системи держзакупівель в контексті євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вступ України до Угоди про державні закупівлі всесвітньої торгової організації (GPA COT) [1] у 2016 році був не просто формою зовнішньої політики, а й ключем до великих змін у своїх правилах про публічні закупки. Ця угода, що включає багато країн, зажадала від України високих вимог до чесності, прозорості, відкритості та справедливої гри в закупівлях, що різко змінило її закони і підняло їх до рівня розвинутих держав.

Значним доказом цих змін був Закон України "Про публічні закупівлі", прийнятий у 2015 році на базі правил GPA, і поновлений у 2019 році з новими європейськими правилами. Цей закон затвердив ідеї відкритості, справедливої конкуренції, неупередженості, прозорості і ефективного використання державних коштів. У ньому було приділено багато уваги ясним та єдиним методам закупівлі, полегшенню доступу до тендерів та створенню однакових правил для всіх учасників ринку, як місцевих, так і з-за кордону. Таке рішення не лише дотримувалось міжнародних зобов'язань України, а й допомагало зрівняти шанси для бізнесу [4].

Крім головних змін в законах, GPA також поклало початок новим і допомогло переробити старі установи. Особливо важливим стало зміцнення самостійності органу, що дивиться на скарги в сфері купівель. В Україні це робить Антимонопольний комітет, якому дали права на швидкий і дієвий огляд скарг тих, хто бере участь у тендерах. Це зробило справедливість процедур вищою і створило звичай захисту прав учасників на ринку державних купівель.

Одна з найкращих реформ, що стала тісно пов'язана з виконанням обов'язків за GPA, була цифровізація купівель через Prozorro. Ця платформа була унікальною, тому що мала принцип "всі бачать все". Хоч Prozorro

з'явилася до приєднання до GPA, ця угода дала поштовх для її покращення і розширення. Що зараз визнають як приклад відкритості на світовому рівні [7].

Також вплив GPA не обмежувався одним законом. Після приєднання до угоди змінили багато правил і методик. Оновлені правила стосувались вимог до учасників, методи оцінювання пропозицій, умови документації, оголошення. Такі зміни допомогли стандартизувати процеси, зменшити навантаження на бізнес і знизити шанси для корупції на всіх етапах купівель.

Важливо відзначити, що положення GPA дуже пасують до злиття українських законів з правилами ЄС, зокрема з Директивами ЄС 2014/24/ЄС [2] і 2014/25/ЄС [3]. Так GPA стала майданчиком для тренувань перед втіленням європейських правил у наше законодавство. Це допомогло узгодити наші норми з європейськими і підняти рівень довіри до нашої системи публічних фінансів, що в свою чергу покращує інвестиції в Україну.

Від моменту приєднання до Угоди про державні закупівлі та до Світової організації торгівлі (GPA COT) Україна отримала унікальну можливість інтегруватися до глобального ринку публічних закупівель, обсяг якого оцінюється у понад 1,7 трильйона доларів США на рік. Участь у GPA відкрила українським компаніям формально рівний доступ до державних тендерів більш ніж у 45 країнах-учасницях, включаючи такі економічно потужні держави, як США, Японія, Канада, ЄС та інші. Проте реалізація цього потенціалу виявилася склад-

ним процесом, який потребує часу, адаптації інфраструктури, підвищення компетенцій бізнесу і послідовної державної підтримки.

Статистика, що надало Міністерство економіки та Prozorro, показує, що українські фірми ще більше виходять на міжнародні ринки з часом. В 2016 році 12 фірм взяли участь в тендерах GPA і виграли 3 контракти, на суму близько 1,8 млн доларів кожен. Це були маленькі, але важливі кроки для нашого росту [6; 7].

У наступні роки спостерігається поступове збільшення кількості заявок та виграних тендерів. Уже у 2018 році участь взяли 43 компанії, вигравши 14 контрактів із середньою вартістю понад 5 млн доларів США. У 2020 році кількість учасників зросла до 76, а у 2023 – до 102. Показово, що середній обсяг виграних контрактів за ці роки також стабільно зростає і сягнув 12,5 млн доларів США на контракт у 2023 році. Це свідчить про посилення спроможності українських бізнес-структур не лише брати участь у тендерах, але й пропонувати конкурентоспроможні продукти й послуги на зовнішньому ринку [6].

Однак, хоч і динаміка є позитивною, потрібно критично дивитися на участь України в системі GPA. Частка наших фірм у всій масі міжнародних закупівель за GPA дуже мала – менше 0,1%. Причини такого стану складні і включають внутрішні і зовнішні фактори. Серед головних викликів – мало інформації у бізнесу про умови участі в тендерах GPA, труднощі у поданні заявок, великі вимоги до фінансів і техніки учасників, мовні перешкоди,

Рис. 1. Середній обсяг виграного контракту (млн USD)

Джерело: сформовано автором на основі [6]

а також потреба в досвіді роботи з закордонними замовниками [11].

Особливо важливий виклик – відповідність пропозицій наших фірм технічним стандартам країн GPA. Часто продукти чи послуги, що добре продаються у нас, не відповідають сертифікаційним, екологічним чи безпековим вимогам у ЄС чи Північній Америці. Це потребує не тільки зміни виробництва, але й великих інвестицій у якість, управління та логістику [10].

Ще одним фактором, що гальмує активність, – це відсутність державних механізмів підтримки експортно орієнтованих учасників закупівель, як-от установи, які б могли давати консультації, фінансові або юридичні послуги під час участі у тендерах. Аналогічні структури працюють у ЄС, Канаді чи Японії, допомагаючи маленьким і середнім підприємствам долати адміністративні та процедурні перешкоди. Водночас, не можна недооцінювати поступовий характер цього процесу. Зростання кількості виграних тендерів – із 3 у 2016 році до 41 у 2023 – є свідченням того, що український бізнес поступово адаптується до вимог глобального ринку закупівель. Цей поступ базується на нарощуванні компетенцій, розширенні досвіду та поширенні успішних кейсів. З'являються перші галузі, які демонструють стабільну динаміку – зокрема, ІТ-послуги, машинобудування, харчова продукція та інженерні послуги [11].

Після того, як Україна приєдналася до Угоди про державні закупівлі та Світової організації торгівлі у 2016 році, почалася

велика зміна в системі державних закупівель. Ця зміна мала зробити систему як у світі – відкритою і чесною. Основний крок був перехід від таємних процедур до відкритих торгів. Це стало можливим завдяки міжнародним зобов'язанням і новій електронній системі Prozorro, яка дозволила всім бачити все.

В 2015 році тільки 32% закупівель були відкритими, що показувало, що є проблеми з доступом до інформації і рівними умовами для бізнесу. Закритість породжувала корупцію, зменшувала конкуренцію і погано впливала на витрачання державних коштів. Коли зобов'язання за GPA почали діяти, ситуація змінилася. Вже в 2017 році відкриті торги зросли до 50%, а до 2023 досягли 86%, показуючи велику зміну на краще.

Цей успіх не був тільки через формальне дотримання правил. Ініціативи за GPA стимулювали зміну політики і антикорупційних заходів. Зокрема, Prozorro, що стало обов'язковим інструментом проведення публічних закупівель, забезпечує повний цифровий слід усіх операцій та дозволяє громадськості, журналістам і бізнесу здійснювати постійний моніторинг процесів закупівель. Така відкритість дає шанс боротися з корупцією.

Аналітичні дані, представлені на рисунку нижче, демонструють чітку позитивну динаміку частки відкритих торгів за період 2015–2023 років [6; 12].

Цей тренд підтверджує, що GPA справляє суттєвий системний вплив не лише на нормативно-правову сферу, а й на практичну реалізацію принципів доброчесності в публічних

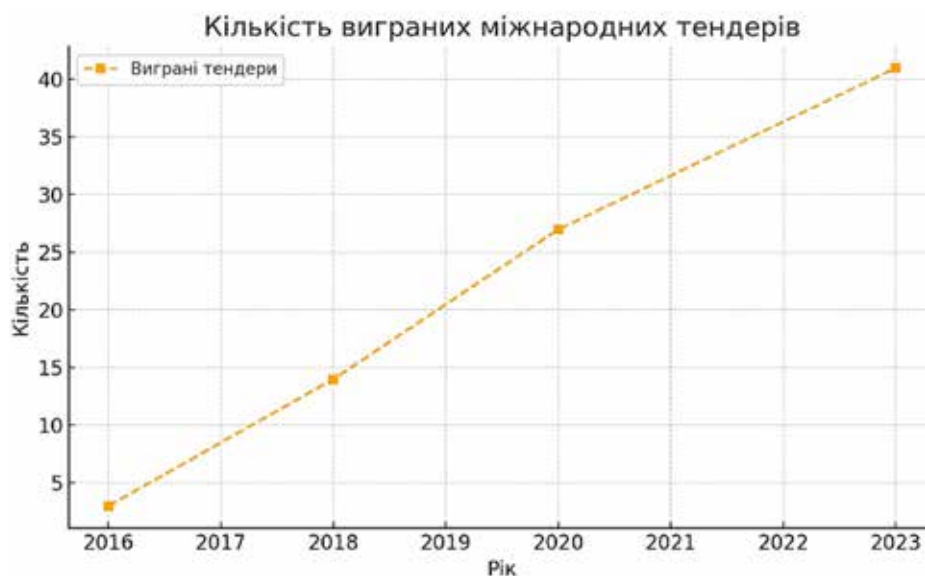

Рис. 2. Кількість виграних міжнародних тендерів

Джерело: сформовано автором на основі [11]

Рис. 3. Динаміка відкритості закупівель в Україні (2015–2023)

Джерело: сформовано автором на основі [6; 12]

фінансах. Прозорість, яка була закріплена на рівні зобов'язань перед міжнародною спільнотою, перетворилась на операційний стандарт для української економіки. Проте слід визнати, що виклики ще залишаються: попри досягнення в процедурній прозорості, актуальними залишаються питання якості контролю, добросовісної конкуренції та остаточного викорінення "своїх" постачальників у публічному секторі. Тим не менше, курс на відкритість, ініційований GPA, став безповоротним вектором реформ [9].

Висновки. Після того, як Україна приєдналася до Угоди про державні закупівлі (GPA) СОТ, процес євроінтеграції держави отримав потужний імпульс у зближенні з внутрішнім ринком Європейського Союзу. Ось чому GPA не просто технічний документ. Вона допомагає країні бути ближчою до законів, чесності, справедливості та рівності ЄС. Механізми GPA змінюють український публічний сектор, роблячи його схожим на європейські норми. Це дуже важливо для входження в європейський ринок за Угодою про асоціацію. Ратифікація GPA стала ключовою для виконання плану торгівлі між Україною та ЄС. Вона показала, що Україна готова дотримуватися між-

народних норм. Ці норми керуються директивами ЄС і є взірцем для GPA і країн, які хочуть до ЄС.

Водночас варто зазначити, що попри очевидні досягнення, шлях до повноцінної інтеграції до європейського ринку закупівель ще триває. Серед ключових викликів залишаються адаптація деяких процедур оскарження до стандартів ЄС, забезпечення повноцінної участі в електронних платформах на рівні ЄС (зокрема – e-CERTIS), інтеграція у систему взаємного визнання сертифікатів та спрощення процедур доступу до контрактів за межами України. Проте динаміка реформ свідчить про послідовне зменшення цих бар'єрів.

Таким чином, GPA не лише забезпечує технічну базу для більш ефективного функціонування системи державних закупівель в Україні, але й сприяє її системному зближенню з правовим та економічним простором ЄС. Це перетворює публічні закупівлі на важливий інструмент зовнішньополітичної стратегії держави, де прозорість, конкуренція та підзвітність служать не тільки економічним цілям, а й утвердженню європейських цінностей у внутрішній політиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Agreement on Government Procurement (GPA) // World Trade Organization. Geneva, 2012. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm
2. Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 94. P. 65–374

3. Directive 2014/25/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 94. P. 243–374.
4. Про публічні закупівлі : Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922_19
5. Про реалізацію пілотного проекту щодо проведення електронних державних закупівель : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.05.2015 № 501.
6. Prozorro. Офіційний портал публічних закупівель України. URL: <https://prozorro.gov.ua>
7. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Mesalis E. Implementation of the WTO GPA in Ukraine: challenges and opportunities. EU4PFM Project. 2020.
9. Newman J. Ukraine's Accession to the WTO – an Important Stage of European Integration into the European Community. *Journal of International Trade and Integration*. 2016. No. 3.
10. OECD. Reforming Public Procurement: Progress in Ukraine. Paris : OECD Publishing, 2019. 146 p.
11. The World Bank. Public Procurement System in Ukraine: Review and Assessment. Washington: World Bank Group, 2020. 122 p.
12. Transparency International Ukraine. Аналітичний звіт щодо ефективності системи Prozorro. Київ : TI Ukraine, 2021. 68 с.
13. Гриценко О. В., Сорока І. М. Участь українських компаній у міжнародних тендерах: можливості в рамках GPA. *Економіка України*. 2020. № 5. С. 77–89. URL: <https://ekonomika-ukr.com>
14. Шпакова А. В., Мельник Т. М. Малий та середній бізнес у системі міжнародних державних закупівель: український контекст. *Фінанси України*. 2021. № 7. С. 94–108. URL: <https://finukr.org.ua>
15. Schooner S. L., Yukins C. R. Public Procurement Systems: International Dimensions. Washington: GWU Press, 2017. URL: <https://scholarship.law.gwu.edu>
16. Schooner S. L., Yukins C. R. Public Procurement Systems: International Dimensions. Washington: GWU Press, 2017. 342 p. URL: <https://www.sweetandmaxwell.co.uk>
17. Yukins C. R. GPA and the Global Procurement Market: Transparency and Competition. *Journal of International Economic Law*. 2019. Vol. 22, No. 4. P. 905–928. URL: <https://academic.oup.com/jiel>

REFERENCES:

1. Agreement on Government Procurement (GPA) // World Trade Organization. Geneva, 2012. Available at: https://www.wto.org/english/tratop_e/gproc_e/gp_gpa_e.htm
2. Directive 2014/24/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on public procurement. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 94. P. 65–374.
3. Directive 2014/25/EU of the European Parliament and of the Council of 26 February 2014 on procurement by entities operating in the water, energy, transport and postal services sectors. *Official Journal of the European Union*. 2014. L 94. P. 243–374.
4. On Public Procurement: Law of Ukraine of 25.12.2015 No. 922-VIII. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922_19 (in Ukrainian)
5. On the Implementation of a Pilot Project on Conducting Electronic Public Procurement: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 20.05.2015 No. 501. (in Ukrainian)
6. Prozorro. Official Public Procurement Portal of Ukraine. Available at: <https://prozorro.gov.ua> (in Ukrainian)
7. State Statistics Service of Ukraine. Official website. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian)
8. Mesalis E. (2020). Implementation of the WTO GPA in Ukraine: challenges and opportunities. U4PFM Project.
9. Newman J. Ukraine's Accession to the WTO – an Important Stage of European Integration into the European Community. *Journal of International Trade and Integration*. 2016. No. 3.
10. OECD. Reforming Public Procurement: Progress in Ukraine. Paris: OECD Publishing, 2019. 146 p.
11. The World Bank. Public Procurement System in Ukraine: Review and Assessment. Washington: World Bank Group, 2020. 122 p.
12. Transparency International Ukraine. Analytical Report on the Efficiency of the Prozorro System. Kyiv: TI Ukraine, 2021. 68 p. (in Ukrainian)
13. Hrytsenko O. V., Soroka I. M. (2020). Participation of Ukrainian Companies in International Tenders: Opportunities within the GPA. *Economy of Ukraine*. No. 5. P. 77–89. Available at: <https://ekonomika-ukr.com> (in Ukrainian)

14. Shpakova A. V., Melnyk T. M. (2021). Small and Medium-Sized Enterprises in the System of International Public Procurement: The Ukrainian Context. *Finance of Ukraine*. No. 7. P. 94–108. Available at: <https://finukr.org.ua> (in Ukrainian)
15. Schooner S. L., Yukins C. R. (2017). *Public Procurement Systems: International Dimensions*. Washington: GWU Press, 342 p. Available at: <https://scholarship.law.gwu.edu>
16. Arrowsmith S. *The Law of Public and Utilities Procurement*. 3rd ed. London: Sweet & Maxwell, 2018. 1215 p. Available at: <https://www.sweetandmaxwell.co.uk>
17. Yukins C. R. (2019). GPA and the Global Procurement Market: Transparency and Competition. *Journal of International Economic Law*. Vol. 22, No. 4. P. 905–928. <https://academic.oup.com/jiel>